

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 4-son

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 25-avgustda bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 26

Adadi: 100. Buyurtma: № 157.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
25.08.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 26. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 157.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, E. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.08.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 26.

Units: 100. Order: № 157.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA

Ijtimoiy davlat va uning belgilari: ayrim nazariy-huquqiy masalalar

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

21 NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH

Davlat-fuqarolik jamiyati muloqoti: nazariy-huquqiy tahlil va zamonaviy tendensiyalar

30 NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA

Konstitutsiyaviy sudlarda raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va xavflar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

38 YAKUBOV AXTAM NUSRATULLOYEVICH

Raqamli aktivlar tushunchasining evolyutsiyasi va ularni huquqiy tartibga solishning qiyosiy tahlili

49 TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH

Universitetlar va ilmiy tadqiqot muassasalariga qarashli intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishning huquqiy xususiyatlari

59 ABDUQODIROV ABDURAUF BAXODIR O'G'LI

Yuridik shaxs shaxsiy qonuniga nisbatan ekspluatatsiya markazi mezonini qo'llash muammolari

66 PO'LATOV TEMURBEK G'AYRATJON O'G'LI

Moliyaviy texnologiyalar sektoridagi avtomatlashtirilgan raqamli shartnomalarda rozilik ifodasini huquqiy talqin etish muammolari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

76 RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH

O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishda ekologik me'yorlashning huquqiy jihatlar

84 KALDARBEKOV ASILJON OSPANOVICH

O'rmon fondi yerlarini barqaror huquqiy boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba va uning O'zbekiston uchun ahamiyati

95 BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA

Xorijiy mamlakatlar va O'zbekistonda ekologik turizmni tartibga solishning huquqiy mexanizmlari: xalqaro tajribaning qiyosiy tahlili va moslashtirish yo'llari

108 OTAUBAYEVA AYGUL BAXRAMOVNA

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ekologik huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlikning yuridik tabiati va tamoyillari: Qozog'iston Respublikasi misolida qiyosiy-huquqiy tahlil

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

121 TO'YCHIEVA MALIKA BOTIR QIZI

Advokatlar kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlari va uni takomillashtirish masalalari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

128 NODIROV MUZAFFAR AXMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURG'UN O'G'LI

O'zbekistonda oilaviy (maishiy) zo'ravonlik subyektning huquqiy tahlili: huquqiy bo'shliqni bartaraf etish

138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI

Kontrabanda jinoyati obyektiv belgilarining yuridik talqini

147 NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O'G'LI

Onlayn banklar faoliyati sohasida firibgarlikni kvalifikatsiya qilish masalalari

156 MA'MUROV SANJARBEK ILXOMOVICH

O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolarning rivojlanish tarixi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA

Voyaga yetmaganlarning uy qamog'ida saqlanishi: jamiyat xavfsizligi va bola manfaatlari o'rtasidagi muvozanat

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

175 G'AFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Yangi O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning huquqiy jihatlar va muammolari

190 MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Dunyoda narkobiznesning rivojlanishi

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI

Korrupsiya: tahlil va choralar

209 MIRZAYEVA MOHINA SROJIDDINOVNA

Yo'l-transport infratuzilmasi loyihalarini amalga oshirishda korrupsiyaviy sxemalar: tahlil va yechimlar

221 RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH

Sharaflil yo'l sohibi, sudyalarning ustozl, odil va fidoyi rahbar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА

Социальное государство и его признаки: отдельные теоретико-правовые вопросы

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

21 НАЗАРОВ ШАВКАТ НАЗАРОВИЧ

Диалог государства и гражданского общества: теоретико-правовой анализ и современные тенденции

30 НУРМАМАТОВА НОИЛА ДОНИЁРОВНА

Цифровая трансформация в конституционных судах: возможности и риски

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

38 ЯКУБОВ АХТАМ НУСРАТУЛЛОЕВИЧ

Эволюция понятия цифровых активов и сравнительный анализ их правового регулирования

49 ТОШКАНОВ НУРБЕК БАХРИДДИНОВИЧ

Правовые особенности коммерциализации объектов интеллектуальной собственности, принадлежащих университетам и научно-исследовательским учреждениям

59 АБДУКОДИРОВ АБДУРАУФ БАХОДИР УГЛИ

Проблемы применения критерия центра эксплуатации в отношении личного закона юридического лица

66 ПУЛАТОВ ТЕМУРБЕК ГАЙРАТЖОН УГЛИ

Проблемы юридической интерпретации выражения согласия в автоматизированных цифровых договорах в секторе финансовых технологий

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

76 РАЖАБОВ НАРИМАН ШАРИФБАЕВИЧ

Правовые аспекты экологического нормирования в охране и использовании растительного мира

84 КАЛДАРБЕКОВ АСЫЛЖАН ОСПАНОВИЧ

Международный опыт устойчивого правового управления землями лесного фонда и его значение для Узбекистана

95 БАЙТУРОВА АИДА НАБИЕВНА

Правовые механизмы регулирования экологического туризма в зарубежных странах и Узбекистане: сравнительный анализ и пути адаптации международного опыта

108 ОТАУБАЕВА АЙГУЛЬ БАХРАМОВНА

Юридическая природа и принципы административной ответственности за экологические правонарушения в законодательстве Республики Узбекистан: сравнительно-правовой анализ на примере Республики Казахстан

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

121 ТУЙЧИЕВА МАЛИКА БОТИР КИЗИ

Особенности профессиональной подготовки адвокатов и вопросы её совершенствования

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

128 НОДИРОВ МУЗАФФАР АХМАДОВИЧ, ТУРСУНМУРОДОВ КОМРОН ТУРГУН УГЛИ

Юридический анализ субъекта семейного (бытового) насилия в Узбекистане:
преодоление правового пробела

138 УТЕБАЕВ САЛАМАТ МАКСЕТБАЙ УЛЫ

Юридическая интерпретация объективных признаков преступления контрабанды

147 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопросы квалификации мошенничества в сфере онлайн-банкинга

156 МАЪМУРОВ САНЖАРБЕК ИЛЬХОМОВИЧ

История развития уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества,
в уголовном законодательстве Республики Узбекистан

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

164 БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА

Домашний арест несовершеннолетних: баланс между защитой общества и
интересами ребёнка

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

175 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, САИДОВ ОЛИМ ЧОРИКУЛОВИЧ

Правовые аспекты и проблемы обеспечения продовольственной безопасности
в Новом Узбекистане

190 МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ

Развитие наркобизнеса в мире

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

199 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Коррупция: анализ и пути противодействия

209 МИРЗАЕВА МОХИНА СРОЖДИНОВНА

Коррупционные схемы при реализации проектов дорожно-транспортной
инфраструктуры: анализ и решения

221 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Почётный проводник и наставник судей, справедливый и преданный своему делу
руководитель

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**

Social state and its characteristics: some theoretical and legal issues

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Dialogue between state and civil society: a theoretical-legal analysis and modern trends

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Digital transformation in constitutional courts: opportunities and risks

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

38 **YAKUBOV AKHTAM NUSRATULLOYEVICH**

Comparative analysis of the evolution of the concept of digital assets and their legal regulation

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Legal aspects of the commercialization of intellectual property objects belonging to universities and research institutions

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAKHODIR UGLI**

Issues of applying the exploitation center criteria to the personal law of a legal entity

66 **PULATOV TEMURBEK GAYRATJON UGLI**

Problems of legal interpretation of agreement in automated digital contracts in the financial technologies sector

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

Legal aspects of environmental regulation in the protection and use of flora

84 **KALDARBEKOV ASILJAN OSPANOVICH**

International experience in sustainable legal management of forest fund lands and its significance for Uzbekistan

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Legal mechanisms of regulating ecological tourism in foreign countries and Uzbekistan: comparative analysis and ways of adapting international experience

108 **OTABAYEVA AIGUL BAKHRAMOVNA**

The legal nature and principles of administrative liability for environmental offenses in the legislation of the Republic of Uzbekistan: a comparative legal analysis with the Republic of Kazakhstan

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR’S CONTROL. ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

121 TUYCHIEVA MALIKA BOTIR KIZI

Features of professional training of advocates and issues of its improvement

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

128 NODIROV MUZAFFAR AKHMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURGUN UGLI

A legal analysis of the subject of the family (domestic) violence in Uzbekistan: bridging the legal gap

138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI

The legal interpretation of the objective elements of the crime of smuggling

147 NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI

Issues of qualification of fraud in the sphere of online banking

156 MA'MUROV SANJARBEK ILKHOMOVICH

History of the development of criminal punishments not related to separation from society in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA

House arrest of minors: a balance between public safety and child’s best interests

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

175 GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Legal aspects and problems of ensuring food security in New Uzbekistan

190 MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Development of the drug business in the world

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI

Corruption: analysis and remedies

209 MIRZAEVA MOHINA SROJIDDINOVNA

Corruption schemes in the implementation of road transport infrastructure projects: analysis and solutions

221 RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH

Owner of the honorable path, mentor of judges, just and devoted leader

Kelib tushgan / Получено / Received: 10.07.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 11.08.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.08.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4./ZECQ1214
UDC: 341.932.32(045)(575.1)

YURIDIK SHAXS SHAXSIY QONUNIGA NISBATAN EKSPLUATATSIYA MARKAZI MEZONINI QO'LLASH MUAMMOLARI

Abduqodirov Abdurauf Baxodir o'g'li,
Toshkent xalqaro universiteti
Huquqiy fanlar kafedrası o'qituvchisi
ORCID: 0000-0002-6189-1287
e-mail: mustread707@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada xalqaro xususiy huquq sohasida yuridik shaxslarning shaxsiy qonunini aniqlashda qo'llanadigan "ekspluatatsiya markazi" mezonini o'rganilgan, shuningdek, uning qo'llanishi va amaliy ahamiyati tahlil qilingan. Bundan maqsad – ekspluatatsiya markazi mezonining afzalliklari, kamchiliklari va turli davlatlar qonunchiligidagi o'rnini tahlil qilish orqali uning samaradorligini baholashdir. Chunki global iqtisodiyot sharoitida yuridik shaxslarning milliy mansubligini aniqlash masalasi davlatlarning iqtisodiy va ma'muriy nazorati uchun katta ahamiyatga ega. Muammo shundaki, ekspluatatsiya markazi mezonini aniqlik va barqarorlik nuqtayi nazaridan muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, bu esa uning qo'llanishini cheklaydi. Tadqiqot davomida qiyosiy-huquqiy tahlil, mantiqiy usullaridan foydalanilgan. Maqolada ekspluatatsiya markazi mezonini asosan rivojlanayotgan davlatlar qonunchiligida yuridik shaxslarning faoliyatini nazorat qilish va milliy iqtisodiyotni himoya qilish vositasi sifatida qo'llanishi ko'rsatilgan. Biroq ushbu mezon yuridik shaxs faoliyatining asosiy joyini aniqlashdagi qiyinchiliklar va uning o'zgaruvchanligi tufayli barqarorlikning yo'qligi kabi kamchiliklarga ega. Ushbu mezon ko'pincha fakultativ (qo'shimcha) sifatida qo'llanadi va inkorporatsiya yoki o'troqlik mezonlariga nisbatan ikkinchi darajali ahamiyat kasb etadi. Xulosada O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga ushbu mezonni qo'shimcha sifatida kiritish bo'yicha taklif berilgan. Tadqiqot natijalari xalqaro xususiy huquq sohasida, ayniqsa, yuridik shaxslarning xususiy qonunini aniqlashda qonunchilikni takomillashtirish uchun amaliy ahamiyatga ega. Taklif etilgan yondashuv O'zbekiston qonunchiligini xalqaro standartlarga moslashtirishda va rivojlanayotgan davlatlarning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishda qo'llanishi mumkin. Shuningdek, ushbu tadqiqot huquqshunolar, qonunchilar va amaliyotdagi mutaxassislar uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ekspluatatsiya markazi, yuridik shaxs, shaxsiy qonun, xalqaro xususiy huquq, inkorporatsiya, o'troqlik mezon, huquqiy ziddiyat

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ КРИТЕРИЯ ЦЕНТРА ЭКСПЛУАТАЦИИ В ОТНОШЕНИИ ЛИЧНОГО ЗАКОНА ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

Абдукодиров Абдурауф Баходир угли,
преподаватель кафедры «Юридические науки»
Ташкентского международного университета

Аннотация. В статье рассматривается критерий центра эксплуатации, применяемый в международном частном праве для определения личного закона юридического лица, а также ана-

лизируются особенности его использования и практическое значение. Цель исследования – оценить эффективность данного критерия путём выявления его преимуществ, недостатков и места в законодательстве различных стран. В условиях глобальной экономики определение национальной принадлежности юридических лиц имеет важное значение для обеспечения экономического и административного контроля государств. Проблема заключается в том, что критерий центра эксплуатации с точки зрения определённости и стабильности порождает сложности, что ограничивает его применение. В ходе исследования использованы сравнительно-правовой и логический методы. В статье показано, что данный критерий в основном применяется в законодательстве развивающихся стран как инструмент контроля за деятельностью юридических лиц и защиты национальной экономики. Вместе с тем он обладает недостатками, такими как трудности установления основного места деятельности юридического лица и отсутствие стабильности вследствие изменчивости этого показателя. Как правило, критерий «центр эксплуатации» используется в качестве факультативного (дополнительного) и имеет второстепенное значение по сравнению с критериями инкорпорации или осёдлости. В заключение выдвинуто предложение о введении данного критерия в качестве дополнительного в Гражданский кодекс Республики Узбекистан. Результаты исследования имеют практическую значимость для совершенствования законодательства в сфере международного частного права, в частности в вопросах определения личного закона юридических лиц. Предложенный подход может быть использован для приведения законодательства Узбекистана в соответствие с международными стандартами и защиты экономических интересов развивающихся стран. Кроме того, данная работа может служить полезным источником для юристов, законодателей и практиков.

Ключевые слова: центр эксплуатации, юридическое лицо, личный закон, международное частное право, инкорпорация, критерий осёдлости, коллизия законов

ISSUES OF APPLYING THE EXPLOITATION CENTER CRITERIA TO THE PERSONAL LAW OF A LEGAL ENTITY

Abduqodirov Abdurauf Bakhodir ugli,

Lecturer at the Department of Legal Sciences,
Tashkent International University

Abstract. The article examines the “exploitation center” criterion used in international private law to determine a legal entity’s personal law and analyzes its usage features and practical significance. The purpose of the study is to assess the effectiveness of this criterion by identifying its advantages, disadvantages, and place in the legislation of different countries. In the context of a global economy, determining the national affiliation of legal entities is crucial for ensuring economic and administrative control over states. The problem is that the operation center criterion, in terms of certainty and stability, creates difficulties, which limits its application. During the research, comparative legal and logical methods were used. The article indicates that this criterion is primarily applied in the legislation of developing countries as a tool for monitoring the activities of legal entities and protecting the national economy. At the same time, it has shortcomings such as difficulties in establishing the main place of activity of a legal entity and the lack of stability due to the variability of this indicator. As a rule, the “exploitation center” criterion is used as an optional (additional) criterion and has secondary significance compared to the inclusion or settlement criteria. In conclusion, a proposal was put forward to introduce this criterion as a supplement to the Civil Code of the Republic of Uzbekistan. The research results have practical significance for improving legislation in the field of international private law, in particular, in matters of defining the personal law of legal entities. The proposed approach can be used to bring Uzbek legislation in line with international standards and protect the economic interests of developing countries. Furthermore, this research can serve as a valuable resource for lawyers, legislators, and practitioners.

Keywords: exploitation center, legal entity, personal law, international private law, incorporation, settlement criterion, legal conflict

Kirish

Yuridik shaxslarning milliy mansubligini aniqlash davlatlarning iqtisodiy va ma'muriy nazorati, shuningdek, xalqaro huquqiy munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyatga ega. "Ekspluatatsiya markazi" mezonni ushbu jarayonda muhim vositalardan biri, ammo uni qo'llashda aniqlik va barqarorlik nuqtayi nazaridan cheklovlar mavjud. Ushbu mezonning qo'llanishi, ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun milliy iqtisodiyotni himoya qilish va yuridik shaxslar faoliyatini nazorat qilishda dolzarb muammolarni keltirib chiqaradi. Shundan kelib chiqib, maqolaning asosiy maqsadi xalqaro xususiy huquqda yuridik shaxslarning shaxsiy qonunini aniqlashda qo'llanadigan "ekspluatatsiya markazi" mezonining afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilish, shuningdek, ushbu mezonni rivojlanayotgan davlatlar, xususan, O'zbekiston qonunchiligida qo'llash imkoniyatlarini ko'rib chiqishdir.

Ekspluatatsiya markazi mezonni xalqaro xususiy huquq bo'yicha ko'plab mualliflar tomonidan o'rganilgan. Xususan, G.K. Dmitriyeva (2022) o'z tadqiqotlarida ushbu mezonning siyosiy, huquqiy va iqtisodiy xususiyatlarini ta'kidlab, uning rivojlanayotgan davlatlar qonunchiligida milliy iqtisodiyotni himoya qilish vositasi sifatida qo'llanishini ko'rsatadi. A.M. Gorodisskiy (1983) esa rivojlanayotgan davlatlarning ekspluatatsiya markazi mezonidan foydalanib, xorijiy kompaniyalarni ma'muriy va moliyaviy nazorat ostiga olishga intilishini tahlil qiladi. T. Kaligin (1985) ekspluatatsiya markazi mezonining beqarorlik va aniqlikdagi qiyinchiliklarini tanqid qilib, u faqat qarorlar qabul qilinadigan joy emas, balki faqat amaliy faoliyat maskani sifatida qo'llanishini ta'kidlaydi. A.M. Ladijenskiy (1965) esa mezonni huquqiy subyektlik va xo'jalik faoliyatini aralashtirish nuqtayi nazaridan tanqid qiladi, ammo uning rivojlanayotgan davlatlar uchun ahamiyatini e'tirof etadi. R.T. Yusifova (2018) o'z ishida ekspluatatsiya markazi mezonini yuridik

shaxs millatini aniqlashda qo'llanadigan mezonlar qatorida tilga oladi, lekin undan amalda foydalanish bo'yicha yetarlicha asos keltirmaydi.

Asosiy qism

Ekspluatatsiya markazi mezonni ayrim adabiyotlarda "asosiy faoliyatni olib borish joyi" deb ham nomlanadi va bunda qaysi davlat yuridik shaxsning xo'jalik faoliyati yoki ishlab chiqarishi uchun asosiy joy hisoblansa, ana shu davlat qonuni uning shaxsiy qonuni hisoblanadi. G.K. Dmitriyeva qayd etganidek: "U siyosiy, huquqiy va iqtisodiy xarakter kabi aniq o'zaklarga ega" [1, 226-b.]. Zero, ekspluatatsiya markazi mezonni rivojlanayotgan davlatlar qonunchiligida ko'proq aks etishining sababi ularning shu yo'l orqali o'z hududlaridagi sanoati rivojlangan davlatlar yuridik shaxslarini nazorat qilishga intilishi bilan bog'liq.

A.M. Gorodisskiyning fikricha [2, 176-b.], rivojlanayotgan davlatlar shu yo'l bilan kompaniyalarni o'zining ma'muriy va moliyaviy nazorati hamda boshqaruvining ma'lum chegaralariga bo'ysundirishga harakat qiladi. Ushbu mezon milliy iqtisodiyotni himoya qilish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Albatta, bunda rivojlanayotgan davlatlarning o'zlari xorijiy kapital ko'lamini oshirish uchun qulay muhitni, "yengil qonunlar"ni yaratib beradi va shunday sharoitda ularni, ya'ni mamlakatga kirib kelgan yuridik shaxslarni qaysidir yo'l bilan o'ziniki qilishi kerak bo'ladi, ekspluatatsiya mezonni esa shu talabga javob beradi [3, 40-b.].

Albatta, yuridik shaxs o'z funksiyalarini amalga oshiradigan va uchinchi shaxslar bilan munosabat o'rnatgan joyni yuridik shaxs shaxsiy qonuni deb topish tabiiy bo'lishi mumkin. U holda temir yo'l, tog'-kon, bank-moliya sohasida faoliyat yurituvchi subyektlarning asosiy xo'jalik faoliyat joyini aniqlash murakkab bo'ladi. Bu majburiyatni sudga ham yuklash mumkin. Biroq sud yuridik shaxsni bir davlatga tegishlilikdan mahrum qilishi, boshqasiga aloqador deb topishi

davlatlar manfaatlariga ham, yuridik shaxs manfaatlariga ham mos bo'lmashligi mumkin. Tanlov mezon sifatida ekspluatatsiya markazi mezoni Misr fuqarolik kodeksining 11-moddasida [4], Tunis Xalqaro xususiy huquq kodeksining 43-moddasida [5], Ispaniya Fuqarolik kodeksining 41-moddasida [6] hamda Italiya "Xalqaro xususiy huquq tizimini isloh qilish to'g'risida"gi qonunning 25-moddasida [7], Hindiston Respublikasi "Kompaniyalar to'g'risida"gi qonunining 591-moddasida [8] o'z aksini topgan.

Misol uchun, Hindiston qonunchiligiga asosan xorijiy kompaniyalarga nisbatan, xususan, xorijiy davlat qonunlariga muvofiq tashkil etilgan kompaniya Hindistonda "o'z biznes joyi Hindistonda bo'lgan xorijiy kompaniya" sifatida ro'yxatdan o'tkazilishi mumkin [8]. Shuningdek, Italiya "Xalqaro xususiy huquq tizimini isloh qilish to'g'risida"gi qonunining 25-moddasiga muvofiq, ushbu holatda yuridik shaxsni tashkil etish jarayoni tugallangan mamlakat huquqi, ya'ni inkorporatsiya mezoni qo'llanadi. "Biroq agar bunday yuridik shaxslarning boshqaruv organi Italiyada joylashgan bo'lsa yoki ularning asosiy faoliyati Italiya hududida amalga oshirilgan bo'lsa, Italiya qonunchiligi qo'llanadi" [7]. Mazkur davlatlar qonunchiligidan kelib chiqib aytish mumkinki, ekspluatatsiya markazi mezoni yuridik shaxsni ma'lum bir davlatga mansubligini aniqlashda asosiy emas, fakultativ mezon sifatida namoyon bo'ladi.

Albatta, ushbu mezon ham kamchilikdan xoli emas. Ekspluatatsiya markazi mezonida yuridik shaxsda bir nechta ishlab chiqarish joyi bo'lishi ulardan qaysi biri asosiy ekanini aniqlashni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, yuridik shaxs istalgan paytda o'zining ishlab chiqarish joyini (ushbu mezonga ko'ra shaxsiy qonunini) o'zgartirishi mumkin. Bu esa beqarorlikka olib keladi. Bundan tashqari, T. Kaligin aytganidek, asosiy xo'jalik faoliyati joyida qarorlar qabul qilinmaydi, aksincha, u boshqa joyda qabul qilingan qarorlarni amalga oshiradi [9, 1450-b.].

A.M.Ladijenskiy mazkur mezonni tanqid qilib shunday deydi: "bu yerda yuridik shaxsning xo'jalik faoliyati bilan uning huquq subyektiligini aniqlash aralashtirilmoqda. Albatta, har bir davlat o'z hududidagi ham o'zining, ham xorijiy jismoniy va yuridik shaxslarning xo'jalik va boshqa har qanday faoliyatini yuridik jihatdan tartibga soladi hamda nazorat qiladi, lekin bundan ular o'z-o'zidan milliy shaxslarga aylanib qolmaydi" [10, 265-266-b.] Biroq har bir sohadagi munosabatlar aynan huquq normalarida aks etadi va shu nuқтаqi nazardan har bir davlat, jumladan, rivojlanayotgan davlat ekspluatatsiya markazi mezonini yuridik shaxs shaxsiy qonunini aniqlashda qo'llashga haqli va bu holat sof huquqiy munosabatlarga zid emas. Qolaversa, yuridik shaxslar rivojlanayotgan davlatlar resurslaridan foydalanar ekan, ular xo'jalik faoliyatini insof bilan olib borishi, ushbu davlatning qonunlarini hurmat qilishi lozim.

Ekspluatatsiya markazi mezoni xalqaro xususiy huquqqa oid bir qator xalqaro shartnomalarda o'z aksini topgan. Jumladan, 1980-yildagi Tovarlarining xalqaro oldisotdisi to'g'risidagi Vena konvensiyasining 10-moddasida [12], 1988-yildagi Xalqaro moliyaviy lizing va faktoring bo'yicha xalqaro operatsiyalar to'g'risidagi UNIDRUA konvensiyasining 3-moddasida [13] mazkur mezon xorijiy yuridik shaxs qaysi davlatga tegishli ekanini aniqlash uchun qo'llangan.

Biroq mazkur xalqaro shartnomalardagi bir jihatga e'tibor qaratish kerak, ya'ni konvensiyalarning ingliz tilidagi matnida qo'llangan *"having place of business"* (faoliyatni amalga oshirish joyi) atamasi rus tilida umuman boshqa mezonga aylangan (*коммерческого предприятия*) – "xo'jalik korxonalarining joylashgan joyi" deb tarjima qilingan. Rus tili ham xalqaro shartnomalarning ishchi tili hisoblanadi. Biroq tarjimadagi noaniqlik huquqiy ziddiyatga olib kelmoqda.

Shuningdek, *"principal business place"* – asosiy biznes (xo'jalik faoliyati) joyi ham

odatda ekspluatatsiya markazi mezonini aniqlash uchun qo'llanadi. Buni yuqorida asosiy faoliyat joyi mezonni qo'llangan xorijiy davlatlar qonunchiligidan ham bilish mumkin. Biroq Xitoyning "Chet el bilan bog'liq munosabatlarda qo'llanadigan qonun to'g'risida"gi qonuniga muvofiq, agar yuridik shaxsning ro'yxatdan o'tgan joyi asosiy biznes joyi (*principal business place*)dan farq qilsa, ro'yxatdan o'tgan joy qonuni bilan tartibga solinadigan masalalar asosiy biznes joyi bilan tartibga solinishi mumkin, asosiy faoliyat joyi odatdagi (yashash) joyi (*habitual residence*) hisoblanadi [11]. Ammo ushbu qonunda *habitual residence* tushunchasiga ta'rif berilmagan bo'lsa-da, bizningcha, xitoy qonunchiligi uchun asosiy faoliyat joyi o'troqlik mezonni uchun xizmat qiladi.

XX asrda rivojlanayotgan davlatlarning talabi o'laroq paydo bo'lgan ekspluatatsiya markazi mezonni beqarorlik xususiyati va aniq belgilashning qiyinligi sabab faqat qo'shimcha mezon sifatida davlatlar ichki qonunchiligida qo'llanishi mumkin. Shu bilan birga, xalqaro xususiy huquqqa oid ilmiy ishlar mualliflari ekspluatatsiya markazi mezonining ommaviy munosabatlarda yuridik shaxs millatini aniqlashda qo'llanishini asoslantirilmagan holda qayd etishgan. Misol uchun, R.T. Yusifova yuridik shaxs millati va shaxsiy qonuniga oid ilmiy ishida "tashkil etish joyi, ma'muriy markaz joyi, xo'jalik faoliyatini olib borish joyi yuridik shaxs millatini aniqlash maqsadi uchun ma'lum bir davlat hududini anglatadi" [14] degan xulosaga kelgan bo'lsa-da, muallif tahlil qilgan ommaviy munosabatlarning birontasida ekspluatatsiya markazi mezonni qo'llanishi bo'yicha yetarli asosni topib bo'lmaydi.

Ekspluatatsiya markazi mezonni yuridik shaxsning shaxsiy qonunini aniqlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi tadqiqot natijalarida ko'rsatib o'tildi. G.K. Dmitriyevaning fikricha, bu mezon siyosiy, huquqiy va iqtisodiy o'zaklarga ega bo'lib, rivojlanayotgan davlatlarda keng qo'llanadi. Ushbu fikrni

ma'qullagan holda aytish mumkinki, ekspluatatsiya markazi mezonni rivojlanayotgan davlatlarga o'z iqtisodiyotini himoya qilish va xorijiy yuridik shaxslarni nazorat qilish imkonini beradi.

Biroq A.M. Gorodisskiyning "rivojlanayotgan davlatlar bu mezon orqali kompaniyalarni ma'muriy va moliyaviy nazoratga bo'ysundirishga harakat qiladi" degan fikriga qarshi chiqish mumkin. Bu mezon iqtisodiyotni himoya qilish vositasi sifatida xizmat qilsa-da, xorijiy kapitalni jalb etish uchun "yengil qonunlar" yaratish bilan birga, yuridik shaxslarning mustaqilligiga putur yetkazishi mumkin.

Qayd etish lozimki, Hindiston va Italiya qonunchiligida ekspluatatsiya markazi mezonni fakultativ xarakterga ega bo'lib, asosiy mezon sifatida inkorporatsiya mezoniga ustunlik beriladi. Ushbu yondashuvni ma'qullaymiz, chunki u yuridik aniqlik va barqarorlikni ta'minlaydi, lekin rivojlanayotgan davlatlarning o'z manfaatlarini himoya qilishga intilishlarini ham to'liq inkor etmaydi.

Ekspluatatsiya markazi mezonining bir qator muammolari aniqlandi. Birinchidan, yuridik shaxsning asosiy xo'jalik faoliyati joyini aniqlash qiyinchilik tug'diradi, ayniqsa, yuridik shaxs bir nechta davlatlarda ishlab chiqarish joylariga ega bo'lsa. Masalan, temir yo'l, tog'-kon yoki bank-moliya sohasida faoliyat yurituvchi subyektlarning asosiy faoliyat joyini aniqlash murakkab bo'lib, bu masalani sudga yuklash davlatlar va yuridik shaxslar manfaatlariga zid kelishi mumkin.

Ikkinchidan, T. Kaliginning ta'kidlashicha, asosiy xo'jalik faoliyati joyida qarorlar qabul qilinmaydi, balki boshqa joyda qabul qilingan qarorlar amalga oshiriladi. Bu mezonning samaradorligiga shubha uyg'otadi.

Uchinchidan, xalqaro shartnomalarda, masalan, Vena konvensiyasi (1980) va UNID-RUA konvensiyasi (1988)da "*having place of business*" atamasining rus tiliga "xo'jalik korxonalarining joylashgan joyi" deb noto'g'ri tarjima qilinishi huquqiy ziddiyatlarga sabab

bo'lmoqda. Bu tarjima noaniqligi tadqiqot jarayonida muhim to'siq sifatida ko'rildi, chunki u mezonning to'g'ri talqin qilinishiga xalaqit beradi.

Ekspluatatsiya markazi mezonni ko'proq fakultativ xarakterga ega. Masalan, Misr, Tunis, Ispaniya, Italiya va Hindiston, Jazoir [15, 210-b.] qonunchiligida bu asosiy emas, balki qo'shimcha mezon sifatida qo'llanadi. R.T. Yusifovning "xo'jalik faoliyatini olib borish joyi yuridik shaxs millatini aniqlashda muhim" degan xulosasi yetarli asoslanmagan, chunki u ommaviy munosabatlarda ekspluatatsiya markazi mezonining qo'llanilish amaliyotini to'liq tahlil qilmagan.

Mezonning asosiy kamchiliklari – yuridik shaxsning faoliyat joyini o'zgartirish imkoniyati va bir nechta ishlab chiqarish joylari mavjudligi sababli aniqlikning yetishmasligi – uning samaradorligini pasaytiradi. Shu sababli, ekspluatatsiya markazi mezonni faqat inkorporatsiya mezonni bilan birgalikda qo'llanganda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa

Inkorporatsiya va o'troqlik mezonlaridan farqli o'laroq, ekspluatatsiya markazi mezonni faqat yuridik shaxsning shaxsiy qonunini aniqlashda qo'llanadi.

Shuningdek, mazkur mezonning ko'rsatib o'tilgan kamchiliklaridan kelib chiqib, ushbu mezonni faqat fakultativ mezon sifatida qo'llash maqsadga muvofiq. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1175-moddasiga quyidagicha qo'shimcha kiritish ko'rib chiqilgan har bir mezondan samarali foydalanish va ayni payt-

da, ulardagi mavjud kamchiliklarni bartaraf etishga imkon beradi: "Yuridik shaxs qaysi mamlakatda ta'sis etilgan bo'lsa, shu mamlakatning huquqi mazkur yuridik shaxsning shaxsiy qonuni hisoblanadi. Ushbu tartib yuridik shaxsning vakolatxonasi va filialiga ham taalluqlidir. Agar yuridik shaxs amalda boshqa mamlakat hududida asosiy faoliyat olib borayotgan bo'lsa, ushbu mamlakat huquqi, ammo uning asosiy faoliyat joyini aniqlashning imkoni bo'lmasa, boshqaruv organi joylashgan mamlakat huquqi uning shaxsiy qonuni hisoblanadi".

Albatta, yuridik shaxslarga doir kollizion qoidalarda yagona mezon (inkorporatsiya mezonni, ya'ni ta'sis etilgan davlat qonunini shaxsiy qonun sifatida tan olish) belgilanishi – nizolarda yuridik aniqlikni ta'minlaydi. Biroq agar yuridik shaxs boshqa mamlakatda amalda faoliyat yuritayotgan bo'lsa, aynan shu davlatning huquqini shaxsiy qonun sifatida tan olish – ularni "rasmiy ta'sis etish" orqali mas'uliyatdan (shaxsiy qonun bilan tartibga solinadigan masalalardan kelib chiquvchi huquqiy oqibatlardan) qochish holatlarining oldini oladi (*forum shopping*). Shu boisdan taklifda bildirilgan fakultativ mezonlarning qabul qilinishi muhim ahamiyatga ega.

Ekspluatatsiya markazi mezonni bo'yicha yuridik shaxsning asosiy xo'jalik faoliyati joyini aniqlash qiyinligi, mazkur joyning tez o'zgarishi mumkinligi kabi sabablar tufayli hech qaysi milliy yoki xalqaro hujjatda asosiy yoki yagona mezon sifatida qo'llash maqsadga muvofiq emas.

REFERENCES

1. Anufriyeva L.P., Bekyashev A., Dmitriyeva G.K. Mezhdunarodnoye chastnoye pravo [International private law]. Moscow, TC Velby, Prospect Publ., 2022, p. 226.
2. Gorodisskiy L.M. Opredeleniye grazhdanstva yuridicheskikh lits v mezhdunarodnom chastnom prave [Definition of national legal status in international private law]. Moscow, Science Publ., 1984, p. 176.

3. Anufriyeva L.P. Mezhdunarodnoye chastnoye pravo [International private law]. Moscow, 2000, vol. 2, p. 40.
4. Civil Code of Egypt. 1948. Available at: <https://pravo.hse.ru>
5. Code of International Private Law of Tunisia. 1998. p. 151. Available at: <https://pravo.hse.ru>
6. Civil Code of Spain. 1889. Available at: <https://pravo.hse.ru>
7. Law Reform of the Italian system of private international law. 1995, no. 218, p.151. Available at: <https://pravo.hse.ru>
8. Companies Act 1956 India. Available at: <https://www.mca.gov.in>
9. Kaligin G. The international company law of the Federal Republic of Germany. The operation Publ., 1985, p. 1450.
10. Ladyzhenskiy A.M. Teorii grazhdanstva yuridicheskikh lits v mezhdunarodnom chastnom prave [Theories of national legal rights in international private law]. Moscow, Soviet Yearbook of International Law 1964–1965, 1966, pp. 265–266.
11. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods Available at: Available at: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/uncitral/en/19-09951_e_ebook.pdf
12. Unidroit Convention on International Financial Leasing Available at: <https://www.unidroit.org/instruments/leasing/convention/>
13. Yusifova R.T. Lichnyy zakon i grazhdanstvo yuridicheskogo litsa: ponyatiye i sootnosheniye v sovremennom mezhdunarodnom chastnom prave [Personal law and nationality of a legal entity: concept and relationship in modern international private law]. Moscow, 2018.
14. Law on the Application of Law for Foreign-related Civil Legal Relationships, art 14. Available at: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn173en.html>
15. Getman-Pavlova I.V. Mezhdunarodnoye chastnoye pravo [International private law]. Moscow, Eksmo Publ., 2011. p. 640.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 4-SON

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.